

Investigation of the Effect of Breastfeeding Education on Mothers' Breastfeeding Self-Efficacy Levels in Turkey

Türkiye’de Emzirme Eğitiminin Annelerin Emzirme Öz-Yeterlilik Düzeyine Etkisinin İncelenmesi

Fatma Nur Duman ^{*1}, Zehra Gölbaşı ¹

ABSTRACT

Objective: This study was conducted to examine postgraduate studies assessing the effect of breastfeeding mothers breastfeeding education in Turkey. **Method:** To access postgraduate theses, “breastfeeding education” and “breastfeeding self-efficacy” keywords were used while scanning at the Database of National Thesis Center of Turkey. Twelve theses evaluating the effect of breastfeeding training on breastfeeding self-efficacy of mothers were reached. The theses were examined using document analysis method. **Results:** The theses were written between 2009 and 2021, eight of them are master’s thesis, three of them are doctoral thesis and one of them is medical speciality thesis. The theses were mostly performed in the field of nursing in the counseling of doctor lecturer. Although the time of breastfeeding training varies according to theses, it has been determined that the training is applied in the third trimester of pregnancy in most of them. When the methods used in education were examined, it was seen that the techniques of verbal expression, practical expression, slide, demonstration were generally used. While in nine of the theses examined, breastfeeding education was given only to mothers and expectant mothers, in three of them, fathers were also given additionally. According to the results of the examined theses; It was observed that the increase in breastfeeding self-efficacy scores of mothers and fathers of all age groups who received breastfeeding training was statistically significant. **Conclusion:** 12 postgraduate theses evaluating the effect of breastfeeding education on breastfeeding self-efficacy levels of mothers were reached and in the studies reached; It has been determined that breastfeeding education given regardless of the timing increases the breastfeeding self-efficacy of mothers, all the education methods used in the theses are effective in increasing breastfeeding self-efficacy, and the inclusion of fathers and father candidates in breastfeeding education positively affects mothers' breastfeeding self-efficacy.

Key words: Mother, breastfeeding, breastfeeding self-efficacy, breastfeeding education.

ÖZET

Amaç: Bu çalışma, Türkiye’de emzirme eğitiminin annelerin emzirme öz yeterlilik düzeyine etkisini değerlendirmek üzere yapılmış lisansüstü tez çalışmalarının incelenmesi amacıyla yapılmıştır. **Yöntem:** Yapılan çalışmalara ulaşmak için “emzirme eğitimi”, “emzirme öz yeterlilik”, “emzirme öz yeterliliği” anahtar kelimeleri kullanılarak Türkiye Ulusal Tez Veri Tabanı’nda tarama yapılmıştır. Emzirme eğitiminin annelerin emzirme öz yeterlilik düzeyine etkisini değerlendiren 12 tezin tam metnine ulaşılmıştır. Ulaşılan tezler doküman analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. **Bulgular:** Tezler 2009-2021 yılları arasında yapılmış olup, sekizi yüksek lisans, üçü doktora ve biri tıpta uzmanlık tezidir. Tezler çoğunlukla hemşirelik anabilim dalında, doktor öğretim üyesi danışmanlığında yapılmıştır. Emzirme eğitiminin verildiği zaman, tezlere göre farklılık göstermekle birlikte, çoğunda eğitimin gebeliğin üçüncü trimesterinde uygulandığı belirlenmiştir. Eğitimde kullanılan yöntemler incelendiğinde genellikle sözlü anlatım, uygulamalı anlatım, slayt, demonstrasyon, soru-cevap, görsel sunum, maket ve video gösterimi teknikleri kullanıldığı görülmüştür. İncelenen tezlerin dokuzunda emzirme eğitimi yalnızca anne ve anne adaylarına verilirken, üçünde bunlara ek olarak babalara da verilmiştir. İncelenen tezlerin sonuçlarına göre; emzirme eğitimi alan tüm yaş grubundaki annelerin emzirme öz yeterlilik puanları artışlarının istatistiksel olarak anlamlı olduğu, her iki ebeveyne verilen emzirme eğitimi sonrasında annelerin emzirme öz yeterlilik düzeyinin, sadece anneye verilen emzirme eğitimi sonrasında emzirme öz yeterlilik düzeyine göre daha yüksek bulunduğu, simülasyon temelli emzirme eğitiminin video eğitimine göre postnatal emzirme öz yeterlilik algısını artırdığı görülmüştür. **Sonuç:** Emzirme eğitiminin annelerin emzirme öz yeterlilik düzeyine etkisini değerlendiren 12 lisansüstü teze ulaşılmış ve ulaşılan çalışmalarda; zamanına bakılmaksızın verilen emzirme eğitiminin annelerin emzirme öz yeterliliğini artırdığı, tezlerde kullanılan eğitim yöntemlerinin tamamının emzirme öz yeterliliğini artırmada etkili olduğu, emzirme eğitimlerine baba ve baba adaylarının da dahil edilmesinin annelerin emzirme öz yeterliliklerini olumlu yönde etkilediği saptanmıştır.

Anahtar kelimeler: Anne, emzirme, emzirme öz yeterliliği, emzirme eğitimi.

Received / Geliş tarihi: 01.08.2021, Accepted / Kabul tarihi: 8.01.2022

¹ Lokman Hekim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı

*Address for Correspondence / Yazışma Adresi: Fatma Nur Duman, Lokman Hekim Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Doğum ve Kadın Hastalıkları Hemşireliği AD, Ankara -TÜRKİYE, E-mail: fatmanurduman8@gmail.com

Duman F. N., Gölbaşı Z., Türkiye’de Emzirme Eğitiminin Annelerin Emzirme Öz-Yeterlilik Düzeyine Etkisinin İncelenmesi. TJFMPC, 2022;16(1): 140-150.

DOI: 10.21763/tjfm.977380

GİRİŞ

Büyüme ve gelişmenin uygun olan düzeyde ilerleyebilmesi için her kadının bebeğini anne sütü ile beslemesi gerekmektedir. Ulusal ve uluslararası sağlık örgütleri doğumdan sonra ilk yarım saat içinde emzirmenin başlatılmasını, yenidoğanların ilk 6 ay yalnızca anne sütü ile beslenmelerini ve altı aydan sonra uygun ek gıdalarla emzirmenin en az iki yıl devam etmesini önermektedir.¹ Literatürde, anne sütü ile beslenmenin sağlık,, ekonomik ve psikolojik açıdan bir çok faydası olduğu; aynı zamanda anne sütünün bebeği kızamık, pnömoni, tüberküloz, ishal, otitis media gibi enfeksiyon hastalıklarından koruduğu ve ani bebek ölüm riskini azalttığı ifade edilmektedir.²⁻⁵ Genel anlamda bakıldığında yüksek gelirli ülkelerde, düşük ve orta gelirli ülkelere göre annelerin bebeklerini daha kısa süre anne sütü ile besledikleri dikkat çekmektedir.^{2,6-9} Türkiye’de ise yenidoğanların tamamına yakını anneleri tarafından emzirilmektedir.¹⁰ 2018 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) verilerine göre ilk 6 ayda anne sütü ile beslenme oranı %88, yirmi dört ayda %39 ve ortalama emzirme süresi 16,7 aydır. Fakat bu verilere rağmen, yenidoğanların %42’sinin doğumdan sonra anne sütünden önce başka bir besin aldığı, 6 aydan küçük çocukların %41’inin yalnızca anne sütü ile beslendiği görülmektedir. Bunlara ek olarak, sadece anne sütü ile beslenen bebeklerin oranının ayla birlikte azaldığı, bu oranın 0-1 aylık bebeklerde %59, 2-3 aylık bebeklerde %45, 4-5 aylık bebeklerde ise %14 olduğu belirtilmektedir. Ayrıca 6 aydan küçük bebeklerin %23’ünün anne sütü olmayan süt ile beslendiği, %12’sinin ise anne sütüne ek olarak başka gıda aldığı belirtilmektedir.¹¹

Önerilere uygun ve başarılı bir emzirme sağlık ve sürdürülebilir kalkınma hedefleri açısından önemli olduğundan emzirmenin korunması, desteklenmesi ve özendirilmesi gerekliliği her fırsatta dile getirilmektedir.¹⁰ Buna rağmen birçok ülkede emzirmenin etkili bir şekilde sağlanması ve sürdürülmesinde sorunlar yaşanmaktadır.¹¹ Bu sorunların önüne geçilebilmesi adına annelerin bebeklerini doğru tekniklerle, daha uzun süre yalnızca anne sütü ile beslemeleri için gebelik döneminden itibaren başlayan emzirme eğitiminin önemi vurgulanmaktadır.¹²

Yapılan araştırmalarda tam ve etkili bir şekilde emzirmemenin nedeni olarak anneler tarafından sütün yetersiz algılanması ve dolayısıyla bebeğin doymadığının düşünülmesi önemli bir faktör olarak gösterilmekte¹³⁻¹⁷ ve bu durum annenin emzirmeyle ilgili hissettiği öz yeterlilik ile ilişkilendirilmektedir.¹⁸ Öz yeterlilik kavramı, bir davranışı gerçekleştirme konusunda birey tarafından algılanan güç olarak tanımlanmaktadır.¹⁹ Emzirme öz yeterliliği ise annenin emzirme ile ilgili hissettiği yeterliliği ifade etmektedir. Annenin geçmiş

deneyimleri ile bağlantılı olan emzirme öz yeterliliği, annenin emzirip emzirmeyeceğini, emzirmek için ne kadar çaba göstereceğini, emzirmeyle ilgili düşüncelerini ve psikolojik olarak bu süreçte karşılaştacağı zorluklar ile baş etme gücünü kapsamaktadır.^{18,20}

Tam ve etkili bir emzirmenin gerçekleştirilmesinde sağlık profesyonellerinin vereceği eğitimin rolü oldukça fazladır. Kutlu ve arkadaşlarının, 1-72 aylık çocuğu olan 3114 anne ile yapmış olduğu retrospektif çalışmada; emzirme konusunda sağlık çalışanlarının vermiş olduğu eğitim sonrasında doğumdan sonra ilk 30 dakika içerisinde emzirme davranışı ve ilk 6 ay yalnızca anne sütü verme oranlarının artmış olduğu bildirilmiştir.²¹ Son yıllarda yapılan emzirme eğitimi içeriklerinde ise öz yeterlilik kavramı önemli bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Annelere verilen eğitim öz yeterliliğin artmasına, annelerin kendine güvenini artırarak sürece uyum sağlamasına ve dolayısıyla emzirme davranışında artışa neden olmaktadır.¹³ Bu doğrultuda bu literatür araştırması, emzirme eğitiminin emzirme öz yeterliliği üzerinde ne derece etkili olduğunu ortaya koymak amacıyla ülkemizde bu konuda yapılan lisansüstü tez çalışmalarının incelenmesi, sonuçların ortaya çıkarılması ve değerlendirilmesi amacıyla yapılmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışma Türkiye’de emzirme eğitiminin annelerin emzirme öz yeterlilik düzeyine etkisini değerlendirmek üzere yapılmış lisansüstü tez çalışmalarının incelenmesi amacıyla doküman analizi yöntemi kullanılarak yapılmıştır. Tezlerin taranması 15-25 Mart 2021 tarihleri arasında gerçekleştirilmiş olup, arama motoru olarak Yükseköğretim Kurulu (YÖK) Ulusal Tez Merkezi veri tabanı kullanılmıştır. Taramada herhangi bir yıl sınırı yapılmaksızın tüm lisansüstü tezler taranmıştır. Kullanılan anahtar kelimeler “emzirme eğitimi”, “emzirme öz yeterlilik”, “emzirme öz yeterliliği” kelimelerinin kombinasyonlarından oluşmuştur. Bu şekilde toplam 68 teze ulaşılmıştır. Bunlar arasından 56 tez emzirme eğitiminin annelerin emzirme öz yeterlilik düzeyine etkisini değerlendirmediklerinden dolayı kapsam dışı bırakılmıştır. Emzirme eğitiminin annelerin emzirme öz yeterlilik düzeyine etkisini değerlendiren ve tam metin erişimine izin verilen 12 tez, doküman analizi yöntemi ile daha kapsamlı olarak incelenmiştir. Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistikler kullanılmıştır.

BULGULAR

Tezler 2009-2021 yılları arasında yapılmış olup, sekizi yüksek lisans, üçü doktora ve biri tıpta

uzmanlık tezidir. Tezler çoğunlukla hemşirelik anabilim dalında, doktor öğretim üyesi danışmanlığında yapılmıştır. Tezlerin tamamının tam metnine ulaşılmıştır (Tablo 1).

Tablo.1 Emzirme eğitiminin annelerin emzirme öz-yeterlilik düzeyine etkisini değerlendiren lisansüstü tezlere yönelik tanımlayıcı bilgiler

		Sayı
Tezin Yapıldığı Tarih	2009	1
	2013	1
	2015	1
	2016	1
	2018	2
	2019	2
	2020	2
	2021	1
Tezin Türü	Yüksek Lisans	8
	Doktora	3
	Tıpta Uzmanlık	1
Tezin Yapıldığı Anabilim Dalı	Hemşirelik Anabilim Dalı	6
	Ebelik Anabilim Dalı	3
	Doğum ve Kadın Hastalıkları	
	Hemşireliği Anabilim Dalı	1
	Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları	
	Hemşireliği Anabilim Dalı	1
Tez Danışmanı Unvanı	Aile Hekimliği Anabilim Dalı	1
	Dr. Öğr. Üyesi	5
	Doç. Dr.	4
	Prof. Dr.	2
Tam Metin Erişim	Yrd. Doç. Dr.	1
	Erişime Açık	12
	Erişime Kapalı	0

Tam metin erişimine izin verilen 12 tez incelendiğinde; emzirme öz yeterliliği ölçme aracı olarak Antenatal Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği-Kısa Formu, Postnatal Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği-Kısa Formu, Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği, Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği-Kısa Formu, Paternal Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği kullanıldığı görülmüştür. Tezlerin yedisinde kontrol grubu kullanılmıştır. Verilen emzirme eğitimlerinin zamanları, tezlere göre farklılık göstermekle birlikte tezlerin çoğunda eğitim, gebeliğin üçüncü trimesterinde uygulanmıştır. Eğitimde kullanılan yöntemler incelendiğinde genellikle sözlü anlatım, uygulamalı anlatım, slayt ve demonstrasyon teknikleri kullanılmıştır (Tablo 2).

İncelenen tezlerin sonuçlarına göre; emzirme eğitimi alan tüm yaş grubundaki annelerin emzirme öz yeterlilik puanları artışlarının istatistiksel olarak anlamlı olduğu, erken postpartum dönemde verilen ebeveyn eğitiminin babaların doğum sonu birinci ve altıda hafta izlemlerinde "Paternal Öz Yeterlilik Ölçeği" puanının yüksek olduğu, simülasyon temelli emzirme eğitiminin video eğitimine göre postnatal emzirme öz yeterlilik algısını artırdığı, antenatal ve postnatal dönemde emzirme eğitimi alan ve almayan gebeler arasında öz

yeterlilik ölçek puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark olduğu, her iki ebeveyn verilen emzirme eğitimi sonrasında emzirme öz yeterlilik düzeyinin sadece anneye verilen emzirme eğitimi sonrasında emzirme öz yeterlilik düzeyine göre yüksek bulunduğu ve bu grubun da emzirme eğitimi almayan gruba göre emzirme öz yeterlilik düzeyinin yüksek bulunduğu, bireysel emzirme eğitimi alan anne adaylarının grup emzirme eğitimi alan anne adaylarına göre emzirme öz yeterlilik ölçek puan ortalaması arasında altıncı hafta ve dördüncü ayda anlamlı bir fark bulunduğu görülmüştür. Tüm bunlarla birlikte, annelerin bebek beslenmesi tutumu ile emzirme öz yeterliliğinin ilk emzirmeye başlama süresine göre verilen eğitim sonrasında anlamlı fark olmadığı, antenatal eğitim ile postnatal eğitim karşılaştırıldığında öz yeterlilik ölçek puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadığı, rutin emzirme eğitimi alan annelerin ise altı aylık süreçte emzirme öz yeterlilik düzeylerinde anlamlı artış olmadığı görülmüştür (Tablo 2).

TARTIŞMA

Bu çalışmada incelenen tezlerin beşinde, emzirme eğitimi kadınlara, genellikle gebeliklerinin son trimesterinde verilmiştir. Çalışma sonuçlarında gebeliğin son trimesterinde verilen emzirme eğitiminin emzirme öz yeterlilik puanlarını artırdığı belirlenmiştir.²²⁻²⁸ Bu tezlerin birinde verilen eğitim sonrası antenatal dönemle postnatal dönem karşılaştırıldığında; öz yeterlilik ölçek puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmadığı saptanmıştır.²⁷ İncelenen tezlerin dördünde, emzirme eğitimi kadınlara postnatal dönemde verilmiştir. Çalışma sonuçlarında genel olarak, postnatal dönemde verilen emzirme eğitiminin emzirme öz yeterlilik puanlarını artırdığı,²⁹⁻³¹ fakat bir tezde³² verilen eğitim sonrası annelerde emzirme öz yeterlilik puanı açısından bir fark olmadığı belirlenmiştir. İncelenen tezlerin birinde ise, emzirme eğitimi hem gebeliğin son trimesterinde hem de postnatal dönemde verilmiş olup çalışma sonucunda verilen eğitimlerin postnatal dönemdeki emzirme öz yeterlilik algılarını artırdığı belirlenmiştir.³³ Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), emzirme eğitiminin standart doğum öncesi bakımın bir parçası olarak verilen emzirme bilgilerinin ötesinde olması gerektiğini önermiş, emzirme eğitiminin antenatal dönemden başlayarak verilmesi gerektiğini ifade etmiştir.³⁴ Yapılan çalışmada doğumdan sonra hastanede verilen ve postpartum ikinci, dördüncü ve altıncı ayda tekrarlanan emzirme danışmanlığının annelerin emzirme öz yeterliliğini olumlu etkilediği bildirilmiştir.³⁵

Tablo.2 İncelenen tezlere ait bulgular

Yazar/Tarih	Tez Adı	Araştırmanın Tipi	Örneklem Grubu	Eğitimde Kullanılan Yöntemler	Eğitiminin Uygulanma Zamanları	Emzirme Öz Yeterlilik Düzeyi Ölçme Aracı	Araştırma Sonucu
BAYRAK BAŞDAĞ 2021. ³¹	G, Emzirme Eğitimi Alan Annelerin Emzirme Öz Yeterlilik ve Emzirme Başarılarının Sağlık İnanç Modeli Temelinde Değerlendirilmesi	Eğitim Müdahale Araştırması	200 anne	Sözlü anlatım, Uygulamalı anlatım	Doğum sonu hastanede kalınan süre boyunca	Postpartum Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği	Emzirme eğitimi alan tüm yaş grubundaki annelerin emzirme öz yeterlilik puanı artışları istatistiksel olarak anlamlı saptanmıştır.
YEŞİL Y, 2020. ²⁹	Erken Postpartum Dönemde Ebeveynlere Verilen Emzirme Eğitiminin Paternal Emzirme Özyeterlilik ve Doğum Sonu Sonuçlara Etkisi	Metodolojik ve Randomize Kontrollü Deneysel Araştırma	147 ebeveyn	Sözlü anlatım, Soru-cevap, Demonstrasyon	Doğum sonu dönem	Paternal Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği	Erken postpartum dönemde verilen ebeveyn eğitimi kapsamında müdahale grubunda yer alan babaların doğum sonu birinci hafta ve altıncı hafta izlemlerindeki "Paternal Emzirme Özyeterlilik Ölçeği" puan ortalamaları kontrol grubundan yüksektir.
ARSLAN 2020. ³³	H, Simülasyon Temelli Emzirme Eğitiminin Kadınların Emzirme Başarısına, Emzirme Özyeterliliğine, Emzirmeye İlişkin Tutum ve Bilgi Düzeyine Etkisinin Değerlendirilmesi	Randomize Kontrollü Deneysel Çalışma	128 gebe -Simülasyon Eğitimi Grubu:64 gebe -Video Eğitim Grubu:64 gebe	Laktasyon Simülasyon Modeli Eğitimi, Video Eğitim Modeli	32-36. gebelik haftası ve doğum sonu ilk 24 saat	Antenatal Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği-Kısa Formu, Postnatal Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği-Kısa Formu	Eğitim sonrası simülasyon temelli emzirme eğitimi verilen kadınların, video eğitimi verilen kadınlara göre, postnatal dönemdeki emzirme özyeterlilik algıları daha yüksektir. Ayrıca simülasyon temelli emzirme eğitimi vermenin, yaşın ve emzirmeye ilişkin tutum ve bilgi düzeyinin yüksek olmasının, postnatal emzirme özyeterlilik algısını arttırdığı görülmüş, kadınların eğitim sonrası emzirme başarısının yüksek olmasında, özyeterlilik algısının yüksek olmasının etkili olduğu saptanmıştır.
DURMUŞ E, 2019. ³²	Emzirme Eğitiminin Annelerin Bebeklerini Besleme Tutumuna, Emzirme	Ön Test ve Son Test Tasarımında Deneysel ve	80 anne	Sözlü, görsel ve uygulamalı sunum	Doğum sonu ilk 40 gün	Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği	Annelerin bebek beslenmesi tutumu ile emzirme öz yeterliliğinin ilk emzirmeye başlama süresine göre

	Motivasyonu ve Yeterliliğine Etkisi	Karşılaştırmalı Çalışma					eğitim öncesi anlamlı farklılık gösterdiği ancak eğitim sonrası bu farklılığın anlamlı olmadığı görülmüştür.
SELVİ Y,2019. ²⁷	Antenatal Dönemde Verilen Emzirme Eğitiminin Emzirme Bilgi Düzeyine ve Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeğine Etkisinin Değerlendirilmesi	Tanımlayıcı Çalışma	409 gebe ve anne -Antenatal Dönemde Emzirme Eğitimi Alan Grup:113 gebe -Antenatal Dönemde Emzirme Eğitimi Almayan Grup:88 -Postnatal Dönemde Emzirme Eğitimi Alan Grup:108 Postnatal Dönemde Emzirme Eğitimi Almayan Grup:100	Sözlü anlatım	Antenatal Dönem	Antenatal Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği	Antenatal dönemde; emzirme eğitimi alan ve almayan grup arasında öz yeterlilik ölçek puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Postnatal dönemde; emzirme eğitimi alan ve almayan grup arasında özyeterlilik ölçek puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur. Antenatal dönemle postnatal dönem karşılaştırıldığında; öz yeterlilik ölçek puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır.
AYRAN G, 2018. ³⁰	Ebeveynlere Verilen Emzirme Eğitiminin Emzirme Öz-Yeterlilik Düzeyi Sadece Anne Sütü ile Beslenme Süresi ve Ebeveyn Bebek Bağlanmasına Etkisi	Ön Test Son Test Kontrol Gruplu, Yarı Deneysel Araştırma	146 anne, baba, bebek -I. Deneysel Grubu (sadece anneye emzirme eğitimi verilen grup):49 -II. Deneysel Grubu (her iki ebeveyn emzirme eğitimi verilen grup):49 -Kontrol Grubu (rutin emzirme eğitimi alan grup):48	Sunum, Soru-cevap, Uygulamalı anlatım	Doğum sonu ilk emzirme başladıktan sonra	Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği	II. Deneysel grubundaki annelerin eğitimden sonraki emzirme öz-yeterlilik düzeylerinin, I. Deneysel grubuna göre ve bu grubun öz-yeterlilik düzeylerinin ise emzirme eğitimi almayan kontrol grubuna göre daha yüksek olduğu, kontrol grubundaki annelerin altı aylık süreçte emzirme öz-yeterlilik düzeylerinde anlamlı düzeyde artış olmadığı ve II. Deneysel gruplarındaki annelerin emzirme öz-yeterlilik düzeylerinin anlamlı düzeyde arttığı görülmüştür.
ÖZTÜRK R,2018. ²⁸	Antenatal Dönemde Verilen Anne Sütü ve Emzirme Eğitiminin Emzirme Başarısına Ve Emzirme Özyeterliliğine Etkisi	Yarı-Deneysel Araştırma	67 anne -Eğitim Grubu:34 -Kontrol Grubu:33	Slayt, Düz Anlatım, Maket, Video, Soru-cevap	26.gebelik haftası	Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği-Kısa Şekli	Eğitim grubundaki annelerin emzirme öz yeterlilik algısı daha yüksek saptanmıştır.
GÜLDÜR 2016. ²⁵	A, Gebe Okulunda Emzirme Eğitimi Alan ve Almayan Annelerin Emzirmeye İlişkin	Kesitsel ve Yarı-Deneysel Araştırma	100 anne -Deneysel Grubu:50 -Kontrol Grubu:50	Sözlü ve Uygulamalı	Antenatal Dönem	Postpartum Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği	Eğitim alan annelerin öz yeterlilik puanları, eğitim almayan annelerin öz

		Davranışları ve Emzirme Öz Yeterliliğinin Değerlendirilmesi		Anlatım, Demonstrasyon			yeterlilik puanlarından yüksek bulunmuştur.	
YEŞİL Y, 2015. ²⁶		Bireysel ve Grup Emzirme Eğitiminin Anne Ve Baba Adaylarında Doğum Sonu Dönemde Emzirme Öz-Yeterliliğe Ve Tutumuna Etkisi	Eğitsel Müdahale Araştırması	90 ebeveyn -I. Deneysel Grubu(Bireysel Eğitim Alan):30 II. Deneysel Grubu (Grup Eğitimi Alan):30 -Kontrol Grubu:30	Sözlü ve Uygulamalı Anlatım, Demonstrasyon	36.gebelik haftası	Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği	Bireysel emzirme eğitimi alan anne adayları ile grup emzirme eğitimi alan anne adayları arasında doğum sonu ilk haftada istatistiksel açıdan fark yokken, altıncı hafta ve dördüncü ayda emzirme öz-yeterlilik ölçek puan ortalaması arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir fark saptanmıştır. Emzirme eğitimi alan anne adaylarının doğum sonu ilk hafta, altıncı hafta ve dördüncü ay emzirme öz-yeterlilik puanları arasında istatistiksel olarak fark saptanmıştır.
MIZRAK 2013. ²⁴	B,	Eskişehir'deki Bir Grup Aile Sağlığı Merkezine Kayıtlı Primiparlara Verilen Antenatal Eğitimin Emzirme Özyeterlilik Algısına Etkisi	Müdahale Araştırması	90 gebe -Deneysel Grubu:45 -Kontrol Grubu:45	Sözlü ve Uygulamalı Anlatım, Video Gösterimi, Demonstrasyon	32. ve üzeri gebelik haftası	Antenatal Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği-Kısa Formu, Postnatal Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği-Kısa Formu	Çalışma ve kontrol grubunda dört farklı zaman diliminde yapılan emzirme öz yeterlilik algısının değerlendirilmesinde grup, grup*zaman ve zaman yönünden gruplar arasında üç zaman diliminde anlamlı bir fark bulunmuştur. Eğitim öncesi alınan emzirme öz yeterlilik algısı puanı yönünden gruplar arasında fark bulunmazken postnatal 1.hafta, postnatal 4.hafta ve postnatal 8. haftada çalışma ve kontrol grubu arasında anlamlı fark saptanmıştır.
KARAGÖZ 2018. ²³	A,	Antenatal Eğitimin Emzirme Öz- Yeterlilik Algısı ve Emzirme Sürecine Etkisi	Yarı-Deneysel Araştırma	100 gebe -Deneysel Grubu:50 -Kontrol Grubu:50	Sözlü Anlatım, Slayt, Video Gösterimi, Maket	32. ve üzeri gebelik haftası	Antenatal Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği-Kısa Formu, Postnatal Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği-Kısa Formu	Çalışma grubu ve kontrol grubunun doğum sonrasındaki ve tekrarlı ölçümlerinde öz-yeterlilik puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır. Çalışma ve kontrol grubundaki annelerin emzirme öz-yeterlilik puanlarının doğum sonrası ilk 24saatte, 1. 4., ve

							6. aylardaki tekrarlı ölçümlerinde istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmaktadır.
ALUŞ TOKAT M, 2009. ²²	Antenatal Dönemde Verilen Eğitimin Annelerin Emzirme Öz-Yeterlilik Algısına ve Emzirme Başarısına Etkisi	Yarı-Deneysel Çalışma	82 gebe -Deney Grubu:41 -Kontrol Grubu:41	Sözlü Anlatım, Video Gösterimi, Demonstrasyon	Gebeliğin son trimesteri	Postnatal Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği-Kısa Şekli, Antenatal Emzirme Öz Yeterlilik Ölçeği-Kısa Şekli	Deney ve kontrol grubu arasında eğitim öncesi, eğitim sonrası, postnatal birinci haftada ve postnatal 6. hafta emzirme öz yeterlik puanlarında grup, grup*zaman ve zaman yönünden anlamlı bir fark bulunmuştur.

Başka bir çalışmada ise, doğuma hazırlık sınıfında verilen emzirme eğitiminin prenatal emzirme öz yeterlilik algısını olumlu yönde etkilediği saptanmıştır.³⁶ Bu araştırmalar göz önünde bulundurularak; zamanına bakılmaksızın verilen emzirme eğitiminin annelerin emzirme öz yeterliliğini artırdığı ifade edilebilir. Ancak ilk altı aydaki emzirme oranlarını yükseltmek, emzirme süresini uzatmak ve dolayısıyla emzirme öz yeterliliğini artırmak için en etkili stratejinin, emzirme eğitimine antenatal dönemde başlanması ve postnatal dönemde de devam edilmesi olduğu düşünülmektedir.

İncelenen tezlerin birinde eğitim yöntemi olarak yalnızca sözlü anlatım,²⁷ 10'unda sözlü anlatıma ek olarak; uygulamalı anlatım, soru-cevap, demonstrasyon, görsel sunum, slayt, maket, video gösterimi teknikleri kullanılmıştır. Çalışma sonuçlarında genel olarak, bu yöntemlerle verilen emzirme eğitiminin emzirme öz yeterlilik puanlarını artırdığı belirlenmiştir.²²⁻³² İncelenen tezlerin birinde ise eğitim yöntemi olarak laktasyon simülasyon modeli ve video eğitim modeli birlikte kullanılmış olup, eğitim sonrası simülasyon temelli emzirme eğitimi verilen kadınların, video eğitimi verilen kadınlara göre, postnatal dönemdeki emzirme özyeterlilik algılarının daha yüksek olduğu saptanmıştır.³³ DSÖ, emzirme danışmanlığını da içeren emzirme eğitiminin akran danışmanları veya sağlık profesyonelleri tarafından yürütülen bireysel veya grup eğitimi, ev ziyaretleri, basılı ya da yazılı dağıtımı kapsayan bir eğitim olduğunu belirtmekte ve bu eğitime çeşitli materyallerin, video gösterimlerinin de dahil edilmesini önermektedir.³⁴ Yapılan farklı çalışmalarda, e-teknolojilere erişimin kolaylaşması sayesinde, eğitimde kullanılan geleneksel yöntemlerin yerini modern ve yenilikçi yöntemler aldığı, e-tabanlı müdahalelerin emzirme üzerinde orta derecede bir etkiye sahip olduğu, yüz yüze yapılan müdahalelerin ise emzirme üzerinde çok az ya da hiçbir etkisi olmadığı belirlenmiştir.^{37,38} Yapılan başka bir çalışmada; doğumdan sonra hastanede verilen emzirme eğitiminin yanı sıra postpartum ikinci, dördüncü ve altıncı ayda kısa mesaj ve telefonla arayarak verilen emzirme danışmanlığının emzirme öz yeterliliğini anlamlı olarak artırdığı bildirilmiştir.³⁵

İncelenen tezlerin dokuzunda emzirme eğitimi yalnızca anne ve anne adaylarına verilmiştir. Çalışma sonuçlarında emzirme eğitimi alan anne ve anne adaylarının eğitim sonrasında değerlendirilen öz yeterlilik puanları yüksek bulunmuştur.^{22-28,31-33} İncelenen tezlerin üçünde ise emzirme eğitimi anne ve anne adaylarına ek olarak babalara da verilmiş olup, çalışma sonuçlarında her iki ebeveyne verilen emzirme eğitimi sonrasındaki emzirme öz yeterlilik düzeylerinin yalnızca anneye verilen emzirme eğitimi sonrasındaki emzirme öz yeterlilik düzeyine

göre yüksek olduğu, emzirme eğitimi verilen babaların izlemlerindeki emzirme öz yeterlilik ölçek puanlarının da emzirme eğitimi verilmeyen babaların puanlarına göre yüksek olduğu saptanmıştır.^{26,29,30} Yapılan farklı çalışmalarda, babaların emzirme konusunda anneleri desteklemesinin annelerin kararını etkilediği ve bebeklerini emziren anne sayısını artırdığı bildirilmiştir.³⁹⁻⁴¹ Doğum öncesi ve doğum sonrası dönemi kapsayacak şekilde planlanan baba ve baba adaylarına yönelik eğitimlerin, babaların annelere emzirme konusunda desteklerini artıracakları öngörülmektedir.⁴²⁻⁴⁵ Bu çalışmalardan yola çıkarak emzirme eğitimlerine baba ve baba adaylarının da dahil edilmesinin annelerin emzirme öz yeterliliklerini olumlu yönde etkilediği ifade edilebilir.

Araştırmanın Kısıtlılıkları

Bu araştırmanın bazı kısıtlılıkları mevcuttur. Araştırmada yalnızca konu ile ilgili yapılmış lisansüstü çalışmalar incelenmiş olup, ulusal ve uluslararası literatürde mevcut tüm çalışmalar dâhil edilerek yapılacak olan bir sistematik derleme ve meta-analiz çalışmasının kanıt düzeyi yüksek sonuçlar sağlayacağı düşünülmektedir. Aynı zamanda incelenen lisansüstü tez çalışmalarının yöntemleri değerlendirildiğinde; konu ile ilgili daha fazla kanıt düzeyi yüksek randomize kontrollü çalışmalara gereksinim duyulduğu söylenebilir.

SONUÇ

Bu çalışmada incelenen, emzirme eğitiminin annelerin emzirme öz yeterlilik düzeyine etkisini değerlendirmek amacıyla yapılmış olan lisansüstü tez çalışmalarının ağırlıklı olarak 2010'lu yıllardan sonra, hemşirelik anabilim dalında, doktor öğretim üyesi danışmanlığında yapıldığı görülmüştür. Ayrıca; zamanına bakılmaksızın verilen emzirme eğitiminin annelerin emzirme öz yeterliliğini artırdığı, tezlerde kullanılan eğitim yöntemlerinin tamamının emzirme öz yeterliliğini artırmada etkili olduğu, emzirme eğitimlerine baba ve baba adaylarının da dâhil edilmesinin annelerin emzirme öz yeterliliklerini olumlu yönde etkilediği saptanmıştır. Ancak yöntemlerin etkinliğini değerlendirecek daha fazla kanıt düzeyi yüksek randomize kontrollü çalışmalara gereksinim duyulmaktadır. Ek olarak, antenatal dönemde başlanarak postnatal dönemde de devam eden, geleneksel olmayan emzirme eğitimi yöntemlerinin kullanıldığı emzirme eğitimleri planlanan ve emzirme eğitimlerine babaların da dâhil edildiği çalışmaların daha faydalı olacağı düşünülmektedir.

Çıkar Çatışması

Yazarların çalışma ile ilgili herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Maddi destek

Çalışma için herhangi bir maddi destek alınmamıştır.

KAYNAKLAR

1. Alb CH, Theall K, Jacobs MB, Bales, A. Awareness of united states' law for nursing mothers among employers in New Orleans, Louisiana. *Women's Health Issues* 2017;27(1), 14-20.
2. Darwent KL, McInnes RJ, Swanson V. The infant feeding genogram: a tool for exploring family infant feeding history and identifying support needs. *Bmc Pregnancy And Childbirth* 2016; 16(1), 1-10.
3. Anatolitu F. Human milk benefits and breastfeeding. *Journal Of Pediatric And Neonatal Individualized Medicine (Jpnim)* 2012; 1(1), 11-18.
4. Chaput KH, Adair CE, Nettel-Aguirre A, Musto R, Tough SC. The experience of nursing women with breastfeeding support: a qualitative inquiry. *Cmaj Open* 2015; 3(3), E305.
5. Kramer MS, Kakuma R. Optimal duration of exclusive breastfeeding. *Cochrane Database Of Systematic Reviews* 2012; (8).
6. Park MJ, Adams SH, Irwin Jr CE. Health care services and the transition to young adulthood: challenges and opportunities. *Academic Pediatrics* 2011; 11(2), 115-122.
7. Yiğitbaş Ç, Kahriman İ, Bulut KYÇHK. Trabzon il merkezindeki hastanelerde doğum yapan annelerin emzirme tutumlarının değerlendirilmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2012; 1(2), 49-59.
8. Conk Z, Başbakkal Z, Bal Yılmaz H, Bolışık B. *Pediatric Hemşireliği*. Ankara: Akademisyen Tıp Kitapevi; 2002;57-59.
9. Erkal Aksoy Y, Ünal F, İnçe G, Çil G, Oruç K, Yılmaz T, Yıldırım Ş, Dereli Yılmaz S. Postpartum depresyonun emzirme üzerine etkisi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2016; 5(3), 90-96.
10. Selimoğlu MA, Celkan T, Tüysüz G, Dane B, Arslan N, Batmaz G, Varken T. et. al. Anne ve bebek sağlığı açısından emziren anne beslenmesinin önemi. *Türk Pediatri Arşivi* 2013; 48(3), 183-187.
11. Türkiye Nüfus Ve Sağlık Araştırması (TNSA). (2018). Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, Ankara, Türkiye; 143-146. <http://www.hips.hacettepe.edu.tr/> Son Erişim Tarihi: 02.04.2021.
12. Şentürk Erenel A, Eroğlu K. Doğum sonrası ilk altı ayda ev ziyareti yoluyla desteklenen emzirme eğitimi modelinin etkili emzirme davranışı üzerine etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi* 2005; 12(2), 43-54.
13. Tokat MA, Okumuş H. Emzirme öz-yeterlilik algısını güçlendirmeye temelli antenatal eğitimin emzirme öz-yeterlilik algısına ve emzirme başarısına etkisi. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi* 2013; 10(1), 21-9.
14. Connelly RA, Speer ME. Health literacy and health communication. In *Health Literacy And Child Health Outcomes* 2017; (Pp. 1-13). Springer, Cham.
15. Yenal K, Tokat MA, Ozan YD, Çeçe Ö, Abalın FB. Annelerin emzirme öz-yeterlilik algıları ile emzirme başarıları arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi* 2013; 10(2), 14-19.
16. Dennis CL. The breastfeeding self-efficacy scale: psychometric assessment of the short form. *Journal Of Obstetric, Gynecologic, & Neonatal Nursing* 2003; 32(6), 734-744.
17. Blyth R, Creedy DK, Dennis CL, Moyle W, Pratt J, De Vries SM. Effect of maternal confidence on breastfeeding duration: an application of breastfeeding self-efficacy theory. *Birth* 2002; 29(4), 278-284.
18. Dennis CL. Theoretical underpinnings of breastfeeding confidence: a self-efficacy framework. *Journal Of Human Lactation* 1999; 15(3), 195-201.
19. Bandura A. Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological Review* 1977; 84(2), 191.
20. Dennis CL. Breastfeeding initiation and duration: a 1990-2000 literature review. *Journal Of Obstetric, Gynecologic, & Neonatal Nursing* 2002; 31(1), 12-32.
21. Kutlu R, Kara F, Durduran Y, Marakoglu K, Çivi S. Assessment of effects of pre-and post-

- training programme for healthcare professionals about breastfeeding. *Journal of health, population, and nutrition* 2007; 25(3), 382.
22. Aluş Tokat M. Antenatal dönemde verilen eğitimin annelerin emzirme öz-yeterlilik algısına ve emzirme başarısına etkisi [Doktora Tezi]. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2009;94-95.
  23. Karagöz A. Antenatal eğitimin emzirme öz-yeterlilik algısı ve emzirme sürecine etkisi [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2018;55-56.
  24. Mızrak B. Eskişehir'deki bir grup aile sağlığı merkezine kayıtlı primiplara verilen antenatal eğitimin emzirme özyeterlilik algısına etkisi [Yüksek Lisans Tezi]. Eskişehir: Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2013;86-87.
  25. Güldür A. Gebe okulunda emzirme eğitimi alan ve almayan annelerin emzirmeye ilişkin davranışları ve emzirme öz yeterliliğinin değerlendirilmesi [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: Okan Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2018;66-68.
  26. Yeşil Y. Bireysel ve grup emzirme eğitiminin anne ve baba adaylarında doğum sonu dönemde emzirme öz-yeterliğe ve tutumuna etkisi [Yüksek Lisans Tezi]. İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2015;131-132.
  27. Selvi Y. Antenatal dönemde verilen emzirme eğitiminin emzirme bilgi düzeyine ve emzirme öz yeterlilik ölçeğine etkisinin değerlendirilmesi [Uzmanlık Tezi]. Ankara: Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi; 2019;12-21.
  28. Öztürk R. Antenatal dönemde verilen anne sütü ve emzirme eğitiminin emzirme başarısına ve emzirme özyeterliliğine etkisi [Yüksek Lisans Tezi]. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2018;76-77.
  29. Yeşil Y. Erken postpartum dönemde ebeveynlere verilen emzirme eğitiminin paternal emzirme özyeterlilik ve doğum sonu sonuçlara etkisi [Doktora Tezi]. İzmir: Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2020;109-110.
  30. Ayran G. Ebeveynlere verilen emzirme eğitiminin emzirme öz-yeterlilik düzeyi sadece anne sütü ile beslenme süresi ve ebeveyn bebek bağlanmasına etkisi [Doktora Tezi]. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2018;61-63.
  31. Bayrak Başdağ G. Emzirme eğitimi alan annelerin emzirme öz yeterlilik ve emzirme başarılarının sağlık inanç modeli temelinde değerlendirilmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Karabük: Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü; 2021;70-72.
  32. Durmuş E. Emzirme eğitiminin annelerin bebeklerini besleme tutumuna, emzirme motivasyonu ve yeterliliğine etkisi [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: Halıç Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü; 2019;68-70.
  33. Arslan H. Simülasyon temelli emzirme eğitiminin kadınların emzirme başarısına, emzirme özyeterliliğine, emzirmeye ilişkin tutum ve bilgi düzeyine etkisinin değerlendirilmesi [Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü; 2020;94-96.
  34. Willumsen J. Breastfeeding education for increased breastfeeding duration. *World Health Organization*; 2013. https://www.who.int/elena/bbc/breastfeeding_education/en/ Son Erişim Tarihi: 23.04.2021.
  35. Gölbaşı Z, Tuğut N, Karataş M, Çetin A. Kısa mesaj ve telefon aramaları ile desteklenen postpartum emzirme danışmanlığının ilk altı aydaki emzirme davranışına etkisi. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi* 2019; 1(1), 33-41.
  36. şenol DK, Pekiğit AÇ. Primipar Gebelere Doğuma Hazırlık Sınıflarında Verilen Emzirme Eğitiminin Prenatal Emzirme Öz-Yeterlilik Algısına Etkisi. *Effects of Breastfeeding Education Given in Childbirth Preparation Classes for Primipara Women on Their Perceived Prenatal Breastfeeding Self-Efficacy*. *Bozok Tıp Dergisi* 2021; 11(2), 15-21.
  37. Tripp N, Hainey K, Liu A, Poulton A, Peek M, Kim J, Nanan R. An emerging model of maternity care: smartphone, midwife, doctor?. *Women And Birth* 2014; 27(1), 64-67.
  38. Lau Y, Htun TP, Tam WS, Klainin-Yobas P. Efficacy of e-technologies in improving breastfeeding outcomes among perinatal women: a meta-analysis. *Maternal & Child Nutrition* 2016; 12(3), 381-401.
  39. Onbaşı ř, Duran R, Çiftdemir NA, Vatansever Ü, Acunas B, Süt N. Doğum öncesi anne adaylarına verilen emzirme ve anne sütü

- eğitiminin emzirme davranışları üzerine etkisi. *Türk Pediatri Arşivi* 2011; 46:75-80.
40. Hunter T, Cattelona G. Breastfeeding initiation and duration in first-time mothers: exploring the impact of father involvement in the early post-partum period. *Health Promotion Perspectives* 2014; 4(2):132-136.
41. Maycock B, Binns CW, Dhaliwal S, Tohotoa J, Hauck Y, Burns S, Howat P. Education and support for fathers improves breastfeeding rates: a randomized controlled trial. *Journal Of Human Lactation* 2013; 29(4):484-490.
42. Gözükara F. Emzirmenin başarılmasında anahtar faktör: baba desteğinin sağlanması ve hemşirenin rolleri. *Harran Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 2014; 11(3):289-296.
43. Küçükosmanoğlu E, Acar Y, Altınel N, Kaçar A. Doğacak bebeğın emzirilmesi konusunda baba adaylarının yaklaşımı. *Çocuk Sağlığı Ve Hastalıkları Dergisi* 2001; 44(4).
44. Taşpınar A, Çoban A, Küçük M, Şirin a. Fathers' knowledge about and attitudes towards breastfeeding in Manisa. *Midwifery* 2013; 29(6):653-660.
45. Susin LR, Giugliani ER. Inclusion of fathers in an intervention to promote breastfeeding: impact on breastfeeding rates. *Journal Of Human Lactation* 2008; 24(4): 386-392.